

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
АСПІРАНТУРА**

Затверджено
вченою радою
Запорізького національного університету
протокол № __ від _____ 2021 р.
Голова вченої ради, ректор
_____ М. О. Фролов

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кваліфікація: доктор філософії

Укладач:

Лях С.Р., завідувач кафедри історії України, доктор історичних наук, професор

Погоджено:

проректор з наукової роботи
проректор з науково-педагогічної роботи
зав. відділу аспірантури і докторантури

Г. М. Васильчук
Ю. О. Каганов
О. П. Єфіменкова

Запоріжжя 2021

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 3	07 Історія	обов’язкова
		Цикл загальної підготовки
Змістових модулів – 4	07 Історія	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 90		2-й
		Лекції 12 год.
		Практичні 12 год.
Освітньо-наукова програма Біологія		
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		Самостійна робота
		66 год.
		Вид підсумкового контролю: екзамен

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є формування предметних уявлень майбутніх дисертантів про новітні напрями, підходи, парадигми, інструментарії, прийоми та методи наукових досліджень в галузі історії. Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Сучасні технології історичного дослідження» є: показ загальних тенденцій в трансформації тематики і методики історичних досліджень; надання слухачам алгоритмів і конкретних зразків сучасних успішних досліджень; стимулювання творчого індивідуального пошуку.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен знати:

- кращі зразки сучасної світової історіографії;
- загальні тенденції в трансформації тематики і методики історичних досліджень;
- пізнавальний потенціал таких наукових напрямів, як культурно-історична антропологія, мікроісторія, історія повсякденності, усна історія, психоісторія, кліометрія;
- складові частини і етапи історичного дослідження;
- форми організації історичного викладу;
- значення композиції твору, застосування тропів для представлення

наукових знань.

За підсумками вивчення дисципліни аспірант повинен вміти:

- обирати тему дослідження відповідно до сучасних академічних міжнародних стандартів;
- здійснювати аксіологічний аналіз своїх і інших наукових праць;
- вичерпно формулювати об'єкт, предмет, мету і завдання свого дослідження;
- забезпечити наукову новизну свого дослідження;
- вільно орієнтуватися в питаннях актуальності, практичної і теоретичної значимості та наукової новизни свого дослідження;
- свідомо планувати структуру свого дослідження і оптимальну послідовність дослідницьких операцій.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Виклики сучасності і історична наука

Тема 1. Структура наукових революцій і поняття сучасного історичного дослідження

Зміни наукової картини світу. Поняття парадигми і нормальної науки (за Т.Куном). Кризи в науці і їх подолання. Реалізація наукового прогресу через революції і через нормальну науку. Світоглядні і методологічні передумови наукових революцій.

Посилення уваги до епістемологічних аспектів історичного пізнання наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Поняття наукової школи, наукового напрямку, дослідницького підходу, дослідницького інструментарію, дослідницької стратегії. Стили в наукових дослідженнях.

Трансформація предмету історичної науки і дослідницьких технологій у 60–90-ті роки ХХ ст. «Нова історична наука», «нова соціальна історія», «нова інтелектуальна історія», психоісторія, культурно-історична антропологія, Memory Studies.

Трансформація наукових шкіл і напрямів в умовах постмодерністського виклику. Мікроісторія, історія повсякденності, усна історія.

Тема 2. Сучасні підходи до пізнання історії

Зasadничі поняття: історичне дослідження; історична реконструкція; інтерпретація.

Способи реконструкції історичної дійсності: структурно-схематичні; нарративні; цитування; зображення. Нарративні техніки: «насичений опис»; етнографічний метод; нанизування цитат (цитатні ряди, мікроцитати).

Сучасні прикладні дисципліни: історія понять; семіотика; публічна історія.

Сучасні дослідницькі стратегії: тотальна історія; історія ментальностей; історико-антропологічний підхід в історичному пізнанні; гендерний підхід в історичних дослідженнях; усна історія. __Соціально-психологічний підхід. Психоісторія. Метод психоаналізу в історієписанні. «Колективне несвідоме». Історія дитинства і сім'ї.

Постмодерністські виклики і історієписання. Лінгвістичний поворот в історіографії. Нове розуміння історичної реальності, включення історика в історичну реальність.

Змістовий модуль 2. «Людський вимір» предмета історичних студій

Тема 3. Історична антропологія

Культурно-історична антропологія як наближення до живої людини. «Погляд зсередини», емічний аналіз. Історія «маленької людини». Увага до маргінальних груп.

Структури повсякденності: якість життя, дозвілля, святкова культура, політичне повсякдення. Фізична антропологія: історія харчування, хвороб, лікування, гігієни; історія запахів; ставлення до смерті; щоденні звички; вірування. Історія поведінки і звичок: форми спілкування: жести, пози, застільні манери, сексуальна поведінка. Способи сприйняття дійсності: «колективні уявлення» про святість, комерцію, сім'ю, церкву; сприйняття часу; просторові уявлення; етнолінгвістика; ритуали; «система образ». Історія приватного життя. «Життєві стратегії». Політична антропологія. «Сценарії влади»: рутини правління, патронат і клієнтела, неформальні практики.

Методи історії повсякденності. Етнографічний метод на службі у історичної антропології. Повернення наративу. «Насичений опис» К.Гірца. Відмінність історії повсякденності від побутової історії і етнографії.

Специфіка джерельної бази історії повсякденності: масові і індивідуальні джерела, джерела особистого походження, нетрадиційні джерела (образотворчі, фото- і кінодокументи, художня література).

Тема 4. Мікроісторія

Критика макроісторії. «Історія знизу».

Науково-евристичний потенціал мікроісторії. Цілісність людського буття. Котекстуальність мікроісторії.

Структури мікроісторії – локальні групи, спільноти: приход, церква, село, окрема сім'я, міський квартал, вулиця, будинок, підприємство. Історія речей.

Особливості мікроісторичного дискурсу: семантичність, наративність, фрагментарність, метафоричність, іронічність і інтрига. Статус казусу, парадокса, епізоду, випадка в мікроісторичному дослідженні.

Змістовий модуль 3. Просопографія. Усна історія.

Тема 5. Просопографія

Просопографія як багатовимірний соціально-психологічний портрет.

Відмінність просопографії від біографії, генеалогії та соціальної історії.

Сфери застосування просопографічного методу. Межі застосування просопографічного методу, принципи упорядкування інформації для просопографічної бази та способи її обробки. Компоненти просопографічного опису: відтворення шляхів її формування особи в родинному й приятельському середовищах; особистісні характеристики; особливості манер, звичок; внутрішній світ; деталі приватного життя; родинний статус; шляхи самореалізації особистості; кар'єра; зовнішній вигляд.

Специфіка джерельної бази. Створення просопографічної картки, анкета. Обробка отриманої інформації. Створення просопографічної бази даних та опрацювання просопографічної інформації.

Тема 6. Усна історія

Методика організації і проведення інтерв'ю. Ініціювання інтерв'ю. Методи створення питальника. Запитальник як механізм формування усного джерела і конструювання чужого досвіду. Питання як спосіб стимуляції і конструювання пам'яті.

Проблема пошуку респондентів. Способи підготовки до інтерв'ю: домовленості, пояснення, нагадування. Техніка інтерв'ювання. Структуроване інтерв'ю. Різновиди напівструктурованого інтерв'ю. Нарративне інтерв'ю.

Транскрибування, інтерпретація, зберігання, презентація. «Місця замовчування» та їх розкодування.

Змістовий модуль 4. Кількісні методи в історичних дослідженнях

Тема 7. Кліометрика: квантитативна історія

Математико-статистична обробка емпіричних даних. Бази даних. Метод кореляції.

Методи багатовимірного статистичного аналізу. Факторний аналіз. Регресійний аналіз. Контрфактичні моделі. Кластерний аналіз.

Геоінформаційні системи.

Тема 8. Кліодинаміка: математичне моделювання історичних процесів

Імітаційне моделювання.

Теоретичне конструювання.

Метод відновлення історії родини.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		л.	практ.	сам. роб.
1	2	3	4	5

Змістовий модуль 1. Виклики сучасності і історична наука				
Тема 1. Структура наукових революцій і поняття сучасного історичного дослідження	9	1	-	8
Тема 2. Сучасні підходи до пізнання історії	11	1	2	8
Разом за змістовим модулем 1	20	2	2	16
Змістовий модуль 2. «Людський вимір» предмета історичних студій				
Тема 4. Історична антропологія	16	2	4	10
Тема 5. Мікроісторія	12	2	2	8
Разом за змістовим модулем 2	28	4	6	18
Змістовий модуль 3. Просопографія. Усна історія				
Тема 7. Просопографія	12	2	2	8
Тема 8. Усна історія	10	2	-	8
Разом за змістовим модулем 3	22	4	2	16
Змістовий модуль 4. Кількісні методи в історичних дослідженнях				
Тема 9. Кліометрика: квантитативна історія	10	1	1	8
Тема 10. Кліодинаміка: математичне моделювання історичних процесів	10	1	1	8
Разом за змістовим модулем 4	20	2	2	16
Усього годин	90	16	8	66

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Виклики сучасності і історична наука		
1	Структура наукових революцій і поняття сучасного історичного дослідження	1
1	Сучасні підходи до пізнання історії	1
	Разом за змістовим модулем 1	2
Змістовий модуль 2. «Людський вимір» предмета історичних студій		
2	Історична антропологія	2
3	Мікроісторія	2
	Разом за змістовим модулем 2	4
Змістовий модуль 3. Просопографія. Усна історія		
4	Просопографія	2
5	Усна історія	2
	Разом за змістовим модулем 3	4
Змістовий модуль 4. Кількісні методи в історичних дослідженнях		
6	Кількісні методи в історичних дослідженнях	2
	Разом за змістовим модулем 4	2
	Усього годин	12

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Виклики сучасності і історична наука		
1	Сучасні підходи до пізнання історії	2
	Разом за змістовим модулем 1	2
Змістовий модуль 2. «Людський вимір» предмета історичних студій		
2	Історична антропологія: методологічні засади	2
3	Історична антропологія: методи і специфіка джерельної бази	2
4	Мікроісторія	2
	Разом за змістовим модулем 2	6
Змістовий модуль 3. Просопографія. Усна історія		
5	Просопографія	2
	Разом за змістовим модулем 3	2
Змістовий модуль 4. Кількісні методи в історичних дослідженнях		
6	Кількісні методи в історичних дослідженнях	2
	Разом за змістовим модулем 4	2
Усього годин		12

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Виклики сучасності і історична наука		
1	Структура наукових революцій і поняття сучасного історичного дослідження	8
2	Сучасні підходи до пізнання історії	8
	Разом за змістовим модулем 1	16
Змістовий модуль 2. «Людський вимір» предмета історичних студій		
4	Історична антропологія	10
5	Мікроісторія	8
	Разом за змістовим модулем 2	18
Змістовий модуль 3. Просопографія. Усна історія		
7	Просопографія	8
8	Усна історія	8
	Разом за змістовим модулем 3	16
Змістовий модуль 4. Кількісні методи в історичних дослідженнях		
10	Кліометрика: квантитативна історія	8
11	Кліодинаміка: математичне моделювання історичних процесів	8
	Разом за змістовим модулем 4	16
Усього годин		66

8. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№ змістового моду ля	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	<i>Есе № 1</i>	5
	<i>Самостійна робота № 1</i>	10
2	<i>Есе № 2</i>	5
	<i>Доповідь-презентація №1</i>	10
3	<i>Есе № 3</i>	5
	<i>Самостійна робота № 2</i>	10
4	<i>Есе № 4</i>	5
	<i>Доповідь-презентація №2</i>	10
	<i>Разом:</i>	60
ПІДСУМКОВИЙ		
	Екзамен	40
	<i>Разом:</i>	40
	<i>Усього</i>	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)	

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Література:

Зразки історичних досліджень

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. – Т.1–3. – К.: Основи, 1995–1998.
2. Гинзбург К. Сыр и черви: Картина мира одного мельника, жившего в XVI веке. – М.: РОССПЭН, 2000.
3. Ле Руа Ладюри Э. Монтанью, окситанская деревня (1294–1324). – Екатеринбург: Уральский ун-т, 2001
4. Лебина Н.Б. Повседневная жизнь советского города: нормы и аномалии. 1920–1930 годы. – СПб, 1999.
5. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія. – Ч.2. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 382 с.
6. Ніколаєв М.І. Просопографія політичної та культової еліти Ольвії Понтійської V ст. до н.е. – I ст. н.е. (На основі синхронізації Епонімного каталогу IosPE.I².201. Дис. ... доктора історичних наук. Київ, 2016.
7. Осокина Е.А. За фасадом «сталинского изобилия». Распределение и рынок в снабжении населения в годы индустриализации, 1927–1941. – М.: РОССПЭН, 1998.
8. Thompson P. The Edwardians: The Remaking of British Society. London; New York, 1992.

Аналітика

11. Дюпон-Мельниченко Ж.-Б., Ададуров В. Французька історіографія XX століття. – Львів, 2001.
12. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. *Україна модерна*. Т.11. Львів; Київ, 2007. С.7–21.
13. Кромм М.М. Историческая антропология. Учебное пособие. Санкт-Петербург; Москва, 2010. 214 с.
14. Кун Т. Структура научных революций. Москва, 1977.
15. Нові перспективи історіописання / За ред. Пітера Берка. – К., 2004.
16. Святець Ю.А. Кліометрика. Дніпропетровськ: ун-т, 2003.
17. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2006. №13. С.6–27.
18. Томпсон П. Голос прошлого. Устная история. М., 2003.
19. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію: Таємниці і історичної нарації. – К., 2012.
20. У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело / За ред. Г.Г.Грінченко, Н.Ханенко-Фрізен. Українська асоціація усної історії; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Харків: ПП "ТОРГСІН ПЛЮС", 2010. 248 с.

21. Усна історія: теорія та практика / Упорядники А.Бойко, С.Білівненко, Ю.Головко та ін. Запоріжжя: Тандем-У, 2008. 100 с.

Інформаційні ресурси

1. Інститут історії України НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>
2. Ізборник. URL: <http://litopys.org.ua/>
3. histirians.in.ua – український науковий історичний веб-портал.
4. Сайт Інституту історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка. URL: www.franko.lviv.ua
5. History and Theory: Studies in the Philosophy of History URL: <https://www.historyandtheory.org>
6. <http://oralhistory.com.ua> – Українська асоціація усної історії.